

Romalı Triumvir Marcus Antonius'un Anadolu'da Siyasi Düzenlemeleri

The Settlements of Roman Triumvir Marcus Antonius In Anatolia

Kevser TAŞDÖNER*

Öz

İ.Ö. 43 yılında meydana gelen Mutina Savaşı'ndan sonra Marcus Antonius, Gaius Octavianus ve Aemilius Lepidus tarafından İkinci Triumvirlik olarak adlandırılan Üçlü Yönetim kuruldu. İ.Ö. 42 yılında Marcus Antonius ve Gaius Octavianus, Cumhuriyetçilerin önde gelen isimleri olan ve aynı zamanda Iulius Caesar katili olan Brutus ve Cassius'a karşı yaptıkları Philippi Savaşı'ndan galibiyetle ayrıldılar. Philippi Savaşı'nın ardından Triumvirler, Roma topraklarını kendi aralarında paylaşarak görev yerlerini belirlediler. Bu paylaşımında Roma'nın Doğu toprakları Marcus Antonius'un payına düştü. Bu tarihten itibaren Triumvir Marcus Antonius, Anadolu'da siyasi düzenlemeler yapmaya başladı. Anadolu'daki muhalif kentleri cezalandırdı ve yerli beyleri ödül olarak toprak ve yetkiler vererek kendisine tabi kıldı. Onları özellikle Parthlara karşı tampon olarak kullandı. Kendisinden önceki Romalıların aksine özellikle Pompeius'un Anadolu politikasının devamı gibi gözükmekle beraber aslında Pompeius'un yapmış olduğu düzenlemeleri alışıya etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Marcus Antonius, Anadolu, Bağımlı Krallar, Triumvirlik, Octavianus.

Abstract

After the battle of Mutina in 43 BC, Marck Antony, Gaius Octavian and Aemilius Lepidus set up Rome's Second Triumvirate, for "setting the Republic". In

* Arş. Gör. Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskiçağ Anabilim Dalı,
e-Mail: ktasdoner@gmail.com

November 42 BC Antony and Octavian defeated the army of Liberators, Caesar's murderers named Brutus and Cassius in two battles at Philippi. After victory at Philippi triumvirs shared Roman provinces. Antony retained responsibility for East. This date upwards triumvir Antony started Anatolian settlement. The cities in Anatolia which had supported Liberators in 42 BC were punished by him. Native monarchs are rewarded with addition territories and with the grand of title of "king". They are appointed as buffer against the Parthians. The settlement of Antony aren't different from Roman traditional policy, but completely upset Pompey's settlement.

Key Words: Mark Antony, Anatolia, Client Kings, Triumvirate, Octavian.

İ.Ö. 83 yılında Roma'da dünyaya gelen Marcus Antonius, İ.Ö. 52 yılında, 31 yaşındayken Quaestor seçildikten sonra Iulius Caesar'ın hizmetine girerek¹ Roma Cumhuriyetinin çetin siyaset dünyasına adımını atıp, bu siyasette bitaraf olmayan etkin bir siyasetçi olmak iradesine sahip olduğunu göstermiş oldu. İ.Ö. 48 yılında yapılan Pharsalus Savaşı'ndan muzaffer olarak çıkan Iulius Caesar'ın en yakınındaki adam olarak Roma Cumhuriyeti'nin ünlü siyasetçileri arasında yerini aldı. Iulius Caesar'ın İ.Ö. 44 yılında öldürülmesinden² sonra birden bire Caesar'ın halkçı/demokrat politikasının varisi ve lideri konumuna yükseldi. Artık o, Iulius Caesar'ın ölümünden sonraki 14 yıllık Roma siyasetine ve iç savaşlarına damgasını vuracak olan birkaç güçlü liderden birisiydi. Iulius Caesar'ın resmi olarak tek varisi olmak için yaptığı mücadeleyi Caesar'ın yeğeni Octavius lehine kaybeden Antonius, nihayetinde Octavius ile birlikte Cumhuriyetçi Caesar katillerine karşı ortak savaş kararı almak üzere anlaştılar. Aralarına Aemilius Lepidus'u da alan Marcus Antonius ve Octavianus, kendilerini "Devleti/Cumhuriyeti Tanzim edecek Üç Adam (= *Triumviri Rei Publicae Constituendae*)" olarak tanımlayarak Roma tarihinin ikinci Triumvirliğini kurdular³. Roma Cumhuriyeti'nin Batı eyaletlerinin yönetimini kendi

¹ Plutarkhos, *Antonius*, 5. Caesar, *Bellum Civile* I.18.Dio, XLI.3.2; XLV.40.3. Cicero, *Philippicae*, II. 49.50 ve 71.

² Suetonius, *Caesar*, I, 82. Plutarkhos, *Caesar*. Livius, *Periochae*, 116.

³ Plutarkhos, *Antonius*, 19. Iustinius, XLII, 4. Velleius Paterculus, II, 65. Florus, IV, 6. İkinci Triumvirlik ilki gibi gayri resmi statüde kalmadı. İ.Ö. 43 yılının Halk Temsilcilerinden (Tribuni Plebis) biri olan P. Titus tarafından 19 Kasım'da Halk Meclisine bir yasa tasarısı olarak getirildi ve Meclisce onaylanıp yasallaştırıldı. Triumvirler tarafından Lavinio Irmağı kıyısında alınan ve Roma Halk Meclisine onaylatılan ortak kararlara göre, triumvirlerin her biri consul yetkiliydiler ve bu yetkiye beş yıl boyunca sahip olacaklardı. Kent magistratları atama yetkisi de triumvirlere geçmişti. Ayrıca Roma'nın batı eyaletlerinin tümü de onların yönetiminde olacaktı. Triumvirler bu eyaletleri kendi aralarında paylaştılar. Gallia Narbonensis Eyaleti dışındaki tüm Gallia, Antonius'a bırakılmıştı. Gallia Narbonensis ve Hispania Citerior Aemilius Lepidus'un olmuş, Octavianus'un payına Sicilya, Sardunya ve Afrika eyaletleri

aralarında paylaştıktan sonra, İ.Ö. 42 yılında Cumhuriyetçi Caesar katillerine karşı Philippi'de savaştılar ve onları yendiler. Bu zaferden sonra Triumvirler Roma Cumhuriyeti topraklarının yönetimini aralarında ikinci kez paylaştılar. Bu paylaşımında Roma Cumhuriyeti'nin Doğu eyaletleri yine dışta tutulmuştu. Fakat Marcus Antonius'a Philippi Savaşı'ndan önce Cumhuriyetçilerin elinde bulunan Roma'nın Doğu eyaletlerini yeniden düzenlemek, ihtiyaçları olan parayı Doğu'dan savaş vergisi olarak toplayarak temin etmek görevi verilmişti. Böylece Marcus Antonius'un Doğu politikasını icra edeceği ve bu politika dâhilinde Anadolu'da yapacağı siyasi ve ekonomik düzenlemelerle ilgili süreç başlatılmış oldu.

Marcus Antonius, Philippi Savaşı'ndan önce Caesar katili olan Cumhuriyetçi Roma magistratlarının elinde bulunan Doğu'da yeni siyasi ve idari düzenlemeler yapmak, Philippi Savaşı'nda cumhuriyetçileri desteklemiş olan kentleri ve bağımlı kralları cezalandırarak onlarla ilgili yeni siyasal düzenlemeler yapmak, ihtiyacı olan parayı temin için gereken vergileri toplamak amacıyla önce Yunanistan'a gitti. Lucius Censorinus'u Yunanistan'da bırakarak oradan İ.Ö. 41 yılında Anadolu'ya geçti⁴.

Marcus Antonius'un Anadolu'ya ayak basar basmaz yaptığı icraatlarının kronolojisi ve detayları tam olarak bilinmediği gibi, Anadolu'da ilk olarak nerede karaya ayak basmış olduğu da tartışmalıdır. Muhtemelen o, ilkin Bithynia'ya gitti ve oradan Asia Eyaleti'ne geçti⁵. Fakat bu belirsizliklerin yanında kesin olan bir şey vardır ki o da Marcus Antonius'un Anadolu'ya geçmiş olduğu İ.Ö. 41 yılında Ephesos'a (=Selçuk) geldiği ve kışı bu kentte geçirmiş olduğudur⁶. İlerleyen satırlarda sözünü edeceğimiz ilk vergiyi Asia Eyaleti'ne girdiğinde, henüz Ephesos'a gelmeden önce toplamış gibi görünmektedir. Onun Asia Eyaleti'nden talep ettiği bu ilk vergi miktarı, 200 talantondur. Bunun yanında Asia Eyaleti'nin zenginlerinin servetlerine de Ephesos'a gelmesinden önce el koymuştu.

Plutarkhos'a göre Marcus Antonius Asia'ya girince oradaki servetlere el koymuş, krallar onun kapısına gelip gitmişler, kraliçeler ona en büyük armağanları vermek ya da güzellikleriyle onun kalbini kazanmak için birbiriyle yarışmışlar ve onun uğruna her şeylerini yitirmeye hazır olmuşlar. Çalgıcı, flütçü gibi pek çok avantacı da onun peşinden gelmiş, ikamet ettiği sarayına yerleşmişlerdi. Marcus Antonius'un Ephesos'a gelip bu kente girişi

düşmüştü. Augustus, *Res Gestae* 1, 7. Appianus, *Bellum Civile* IV.2-3. Dio, XLVI.54-56. Plutarkhos, *Antonius*, 18-20. Ayrıca bk. T.R.S. Broughton, *The Magistrates of The Roman Republic*, II, Cleveland, Otho 1968, s. 337. bk. Plutarkhos, *Brutus*.

⁴ Plutarkhos, *Antonius*, 24.

⁵ Broughton 1968, II, 371.

⁶ Plutarkhos, *Antonius*, 24. Appianus, *Bellum Civile*, V. 4. S. Mitchell, *Anatolia. Land, Men, and Gods in Asia Minor*, I, Oxford 1993, s. 37.

ise çok coşkulu karşılanmıştı. Dionysos (=Bakkhos) rahibeleri gibi giyinmiş rahibeler, Satyr ve Pan kılığında adamlar ve delikanlılar kente girerken ona öncülük etmişlerdi. Kent halkı onun gelişini sarmaşıkla, sarmaşık sarılmış değneklerle, harplarla, kavallarla, flütlerle karşılamış, onu lütfkâr Dionysos diye selamlamıştı. Fakat tüm kent halkının ona bakışı böyle onurlandırıcı değildi. Kimileri onu çiğ et yiyen Dionysos olarak görüyor ve ondan nefret ediyordu. Nefret edenler, hiç kuşkusuz Marcus Antonius'un Ephesos'a gelmeden önce servetleri elinden alınan mağdur zenginlerdi. Pek çok soylunun malı ve mülkü onun tarafından elinden alınmış, kimilerinin elinden alınan mal ve mülkü dalkavuklara verilmişti. Örneğin hazırladığı tek bir akşam yemeğiyle ün kazanan aşçısına Magnesialı (=Ortaklar) bir adamın evini alıp ödül olarak vermişti⁷.

Marcus Antonius, Ephesos'a gelip oraya yerleştikten sonra, orada yaşayan toplulukların temsilcilerini yanına çağırdı ve askerlere olan borcun bizzat kendisi tarafından ödeneceğini onlara anlattı. Bu sebeple eyaletten on yıllık verginin bir yıl içinde toplanmasını ve kendisine verilmesini istedi. Ancak birkaç ay önce Ceasar katilleri Brutus ve Cassius zorla vergi toplatmış, kısa bir süre önce de yine kendisi vergi toplatmıştı. Bu nedenle Marcus Antonius'un yeni talebinin gerçekleşmesi imkânsız gibi görünüyordu. Çünkü halk vergilerden dolayı oldukça yoksullaşmıştı⁸. Durumun vahameti, çağının önemli hatibi Mylasalı Hybreas⁹ tarafından Marcus Antonius'a çok açık olarak şöyle ifade edilmiştir. “Eğer sen iki yıllık vergiyi bir anda alabilirsen, kuşkusuz bize de iki yaz ve iki hasat zamanı verebilirsin” diyen bu cesur hatip, Batı Anadolu'nun ona zaten 200 talanton ödediğini söyleyerek konuşmasına şu sözleriyle devam etti: “Eğer bu toplam parayı (200 talanton) almıyorsan vergi toplayıcılarından hesabını sor; ama almışsan ve hepsini harcamışsan bizler mahvolmuşuz demektir”. Bu sözlerden etkilenen Marcus Antonius, hem yıl olarak vergi indirimi yaptı hem de bir yıl daha müddet verdi. Vergilerin toplanması konusunda merkez bölgeler ve görevliler tayin etti. Halk zor koşullar içinde olmasına rağmen vergileri istenilen miktarda teslim edebildiler¹⁰.

⁷ Plutarkhos, *Antonius* 24.

⁸ D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor to the End of Third Century after Christ*, Princeton 1950, s. 427.

⁹ Daha sonra Labienus'un silahsız ve savunmasız Asia kentlerini ele geçirdiği sırada, Hybreas teslim olmayı reddetti ve kentlilerin ayaklanmasına neden oldu. Strabon'un (*Geographika* XIV 2.24.) aktardığına göre, Labienus kendisini Parth kralı ilan ettiğinde Hybreas, Labienus'u kışkırtmak amacıyla kendisi için “ bundan böyle ben de kendimi Karia İmparatoru ilan ediyorum” dedi. Bu sözler üzerine Labienus, Hybreas'ın üzerine Roma lejyonları ile beraber hareket ettiğinde ünlü hatip çoktan Rodos'a kaçmıştı. Ancak nedeni belli olmayan sebepten dolayı Asia'ya dönen Hybreas, Mylasa'yı Labienus'a teslim etti.

¹⁰ Plutarkhos, *Antonius*, 24. Magie 1950, 428. T.R.S. Broughton, *An Economic Survey of Ancient Rome, IV: Roman Asia Minor*, New York 1971, s. 585.

Marcus Antonius'un alımlarından ve vergilerinden en çok etkilenenler, hiç kuşkusuz İç Savaşta'ta yanlış tarafı destekleyenlerdi. Zira Marcus Antonius, Octavianus ve Aemilius Lepidus'un Cumhuriyetçilerle yaptıkları savaşı zaferle sonuçlandırmalarından sonra geleneksel Roma politikası olan ödül veya ceza uygulamasını terk etmiş değillerdi. Onlar da bu savaşta kendilerini destekleyen kentleri ödüllendirirken, rakiplerinin yanında yer alanları cezalandırdılar.

Marcus Antonius tarafından ödüllendirilenlerin başında Rodoslular yer alır. Tenos, Naksos ve Andros adaları ile birlikte Karia'nın Myndus (=Gümüşlük) kenti onlara verildi. Brutus'un Likya Federasyonu'ndan talep ettiği vergi ise, onun intiharı üzerine kendilerine kalmıştı. Bu para Ksanthos (=Kınık) kentinin onarımında kullanıldı¹¹. Ephesos ise Artemis Tapınağı'na sığınma hakkı verilmek ve Iulius Caesar'ın Didyma Tapınağı'nda yaptığına öykünerek bu tapınağın kutsal dokunulmazlık alanını genişletmek¹² suretiyle memnun edildi. Kendisinden önce bu tapınağın dokunulmazlık alanı Pontos Kralı VI. Mithridates tarafından, bu kralın bir ok atımı mesafesi olan 182.9 metreyle sınırlandırılmıştı¹³. Ayrıca kentin yukarı agorasında bir tapınak inşa ettirerek bu tapınağı Mısır Tanrıçası İsis'e ithaf etti. Fakat Antonius'un bunu, Mısır Kraliçesi Kleopatra'nın etkisi altında kalmasından sonra, Ephesos'a ikinci gelişinde yapmıştı. O zaman Tapınağın yakınına da Antonius'un kolossal bir heykeli yapıp yerleştirildi. Marcus Antonius, Ephesos halkının teveccühünü, onlara sunduğu organizasyonlarla da kazandı. Özellikle Bergama Krallığı döneminde gelişen İon tarzı Dionysos Sanatçıları Cemaati'nin yer aldığı ünlü organizasyonlar düzenledi¹⁴. Kendisini Samos (=Sisam) Adası'nda ağırlayan bu cemaate Priene'yi (=Güllübahçe) yaşam yerleri olarak hediye etti¹⁵. Aktörler, müzisyenler ve ozanlar Marcus Antonius'a gösterdikleri itibardan dolayı ayrıcalıklar elde ettiler. Antonius'un Kleopatra'nın etkisinde kalarak yaptığı önemli faaliyetlerinden birisi de İskenderiye ile Pergamon kütüphaneleri arasındaki rekabetin ilkinin lehine sonuçlandırmasıydı. Marcus Antonius'un Kleopatra'ya armağan olarak İskenderiye'ye taşıdığı Pergamon kütüphanesinde 200 bin cilt kitap bulunmaktaydı¹⁶.

Asia Eyaleti'nin önemli liman kenti olan Ephesos'ta büyük saygınlık kazanan Marcus Antonius, bu kentten ayrılmadan önce Q. Dellius adlı

¹¹ Dio, XLVII, 32, 3, 34. Appianus, *Bellum Civile* V. 7.

¹² Broughton 1971, 585. Magie 1950, 429. Iulius Caesar, Didyma Tapınağı'nın dokunulmazlık alanını 2000 ayak (3.2 km) genişletmişti. G. E. Bean, *İlkçağda Ege Bölgesi*, Çev. İ. Delemen, Arion Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 216.

¹³ Bean 1995, 144.

¹⁴ Magie 1950, 428. BEAN 1995, 118, 158.

¹⁵ Plutarkhos, *Antonius*, 56. Broughton 1971, 587.

¹⁶ Plutarkhos, *Antonius*, 60. Bean 1995, 55.

legatusunu (=elçisini) Mısır kraliçesi Kleopatra'yı Kilikia'ya getirmesi için Mısır'a gönderdi¹⁷. Bu arada askerleri için para yardımı toplamaya devam etti. Broughton'a göre Marcus Antonius'un askerleri için topladığı paraları İÖ. 40 yılına gelindiğinde bile askerlere ödenmemişti. Ona göre Marcus Antonius, paranın bir kısmını değer verdiği kişilere hediye olarak göndermiş, bir kısmı ile 200 gemilik bir donanma inşaat etmişti. Paranın bir kısmı ise Marcus Antonius'un hizmetlileri tarafından zimmetlerine geçirilmişti¹⁸.

Kimi tarihçiler Marcus Antonius'un adını, ordusunu besleyebilmek için çok miktarda para ve erzak toplamak, kentlerin yağmalanmasını destekleyerek halkı soymak konusunda vergi memurlarını bile geride bırakmış olduğu bilinen Sulla ve Pompeius'un adlarıyla birlikte anmıştır¹⁹. Anadolu'da çok az kent onun vergilerinden muaf tutulmuştur. Bu kentlerin günümüz adlarını liste halinde sunabilmemizi sağlayacak bilgi ve belge mevcut değildir. Ancak bu şanslı kentlerden birisi Kilikia'daki Tarsos olduğu bilinmektedir. Daha önce Cassius'un cezaları ile sıkıntı çekmiş olan Tarsos'a, İ.Ö. 41 yılında giden Marcus Antonius, kentte ceza miktarlarından dolayı köle olarak satılan insanları özgür kıldı ve onları vergiden muaf tutarak ve *Civitates Liberae* (Özgür Kentler) statüsü vererek kenti ödüllendirdi²⁰. Fakat Pompeius'un kurdukları kentlere kendi adlarını veren Hellenistik kralların geleneğinden esinlenerek Pompeiopolis adını verdiği Soloi kentinin mevcut *Civitates Liberae* statüsünü geri aldı²¹.

Antonius tarafından Cassius'a yardım etmiş olduğu için cezalandırılmak amacıyla çağırılan Mısır Kraliçesi Kleopatra'nın Tarsos'a gelişi²², Marcus Antonius'un kaderini değiştireceği gibi Roma Cumhuriyeti'nin son iç savaşının görünürdeki nedenlerinden birisi olarak süreci başlatacağı. Plutarkhos'a göre Kleopatra, fazla güzel olmamakla birlikte konuştuğu zaman karşısındaki kişiyi etkisi altına alabilen bir özelliğe sahipti ve Kleopatra'nın Tanrıça Aphrodite edasıyla Marcus Antonius'un huzuruna çıkmasıyla aralarında aşk oluşmuştu. Günümüzde dahi edebi eserlere,

¹⁷ Plutarkhos, *Antonius* 25.

¹⁸ Broughton 1971, 586. Appianus, *Bellum Civile*, V. 55.

¹⁹ Bean 1995, 15.

²⁰ Philippi zaferi kutlamalarında, yazdığı bir şiirle Marcus Antonius'un teveccühünü kazanan Boethus isimli bir hizipçi, halk içinde onursuz bir kişilik olarak tanınmış olmasına rağmen, Triumvir tarafından Gymnasiarkhes (=spor yöneticiliği) gibi bir resmi görev verilmiş ve harcamalar ona emanet edilmişti. Ancak bu kişi zeytinyağı dahil harcamalarla ilgili hırsızlık yaptığı ispatlanınca Marcus Antonius'un cezasından korkarak Marcus Antonius'a yeni şiirsel sözler yazmıştır. Bu sözlerle yumuşayan Antonius'un Actium Savaşında yenilmesine kadar, Boethos görevinde kalmıştır. Strabon, *Geographika* XIV. 5. 14. Broughton 1971, 585.

²¹ M. H. Sayar, "Antik Kilikya'da Şehirleşme", *XII. Türk Tarih Kongresine Sunulan Bildiriler 12-16 Eylül 1994*, Ankara 1999, s. 207.

²² Appianus, *Bellum Civile*, V. 8. Magie 1950, 429.

filmlere konu olan bu aşk, Marcus Antonius ve Iulius Caesar Octavianus'un gelecek yaşamları için kırılma noktası oldu.

Marcus Antonius, anlaşılan Mısır kraliçesiyle tanışıp onun etkisine girince Doğu'daki işleriyle ilgilenmedi. Zira onun Kleopatra ile Tarsos'ta buluştuktan sonra Mısır'a gittiği, bu yılın baharına kadar orada İskenderiye kentinde kaldığı, Labienus komutasındaki bir Parth ordusunun Syria Eyaleti'ni istila ettiğini İskenderiye'de öğrendiği bilinmektedir²³. Parthlar, Iulius Caesar'ın İ.Ö. 44 yılında öldürülmesinden sonra patlak veren iç savaşta, Cumhuriyetçiler tarafından görevlendirilen²⁴ Labienus sayesinde Cumhuriyetçilere askeri yardımda bulunmuşlardı. Ancak iç savaş Iulius Caesar taraftarlarının zaferiyle sonuçlanmış ve bu yüzden Labienus, Parthia'da kalmıştı. Syria Eyaleti'nin tamamını ele geçirip²⁵, Parth Prensi Pacorus'u orda bırakan Labienus²⁶, emri altındaki Parth ordusuyla²⁷ -ki bu ordu Brutus ve Cassius'un ordularının bakiyeleriyle güçlendirilmişti²⁸ - Batı Anadolu'yu ele geçirmek için yola koyuldu.

Antonius, Labienus'un Syria'yı istila etmiş olduğunu İskenderiye'de öğrendikten sonra Mısır'dan ayrıldı. Fenike'ye geldiğinde İ.Ö. 41 yılı consulü olan kardeşi Lucius Antonius ile Octavianus arasındaki Perusia Savaşı'na ilişkin tüm detayları öğrendi ve muhtemelen Labienus'a karşı savaşın komutanlığını Syria valisi L. Decidius Saxa ile bir başka generali olan M. Turius'a emanet ederek 200 gemi ile Yunanistan'a gitti. Bu arada kendisiyle buluşmaya gelen karısı Fulvia yolda hastalandı ve Yunan kenti Sikyon'da öldü²⁹. Perusia Savaşı yenilgisinden kaçarak hayatlarını kurtaran L. Munatius Plancius, P. Crassus ve T. Claudius Nero gibi bazı Romalı komutanlarla Yunanistan'da bulunduğu sırada buluştular³⁰. Orada Marcus Antonius, İtalya'yı istila etmeye karar vermiş, bu nedenle Sextus Pompeius³¹

²³ Broughton 1968, II, 379.

²⁴ Muhtemelen Cassius ya da Brutus tarafından görevlendirilmişti. Bk. Florus, IV. 9.

²⁵ Livius, *Periochae*, 127.

²⁶ Magie 1950, 430.

²⁷ M.A. Kaya, "Romalılar, Parthlar ve Armenia Krallığı (İ.Ö. 96-İ.S. 4)", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XIX/1, İzmir 2004, s. 78.

²⁸ Magie, 1950, 430.

²⁹ Marcus Antonius İskenderiye'de kardeşi Lucius Antonius, Gaius Octavianus karşı muhalif mücadele etmiş, ancak yenilgiye uğramıştır. Lucius Antonius'u destekleyen pek çok senatör Gaius Octavianus tarafından sert bir şekilde cezalandırılarak idam edilmişlerdir. Aynı tarihte, Marcus Antonius'un eşi Fulvia da Gaius Octavianus'a karşı mücadele etmiş ancak çareyi kaçmakta bulmuştur. Plutarkhos, *Antonius*, 30. Florus, II. 16.

³⁰ Appianus, *Bellum Civile* V.50. Velleius Paternulus, II.75.1;76.1-3. Broughton 1968, II, 380.

³¹ Sextus Pompeius, ünlü komutan Pompeius'un üçüncü eşinden olan iki oğlundan küçük olanıdır. Babasının Iulius Caesar ile giriştiği İ.Ö.48 Pharsalus Deniz Savaşı'ndan sonucu yenilmesi ve ardından öldürülmesinden sonra Sextus Pompeius babasının izinden gitti. Florus,

ile gizli müzakerelere başlamıştı. Fakat Marcus Antonius ve Octavianus'un ortak arkadaşları araya girdiler ve İtalya'daki Brundisium'da³² iki liderin bir araya gelerek yeni bir antlaşma yapmalarını sağladılar. Bu antlaşma ile Roma eyaletlerinin paylaşımı yeniden yapıldı. İ.Ö. 40 yılının son baharında yapılan bu antlaşmaya göre Roma'nın Batı Eyaletleri Octavianus'a emanet edildi. Marcus Antonius Adriyatik Denizi'ndeki Skodra'nın doğusunda kalan tüm Doğu eyaletlerine sahip oldu. Triumvirliğin üçüncü adamı Aemilius Lepidus'a yalnızca Afrika Eyaleti bırakıldı. İtalya ise her iki lidere açıldı. Her ikisi de İtalya'dan lejyoner toplayabilecekti. Ayrıca "İmperator" ilan edilen her iki lider arasındaki uzlaşmayı güçlendirmek için Octavianus'un baba bir olan ablası Octavia ile Antonius'un evlenmesi sağlandı³³. Sonra antlaşma Roma'da senatonun onayından geçirilerek meşrulaştırıldı. Ardından her iki lider İtalya'da yeni vergiler topladılar, yeni senatörler tayin ettiler ve birkaç yıllığına magistratlar atadılar³⁴. Bu arada Roma'da zuhur eden kıtlık yüzünden Sextus Pompeius ile bir barış antlaşması imzalamak zorunda kaldılar³⁵. Bu antlaşmadan sonra Marcus Antonius, yeni eşi Octavia'yı da yanına alarak Parth Savaşı için hazırlıklar yapmak, emrinde görev yapacak magistratları ve bağımlı kralları tayin etmek için Yunanistan'a gitti. İ.Ö. 39 yılının sonbaharını takip eden kış mevsimini Atina'da geçirdi.

Bu arada, Marcus Antonius'un Doğu'dan ayrılmadan önce Labienus'a karşı savaşı emanet etmiş olduğu Syria valisi L. Decidius Saxa ve M. Turius Labienus'a karşı başarılı olamamış, her ikisi de Syria'dan sürülmüş ve Decidius Saxa, Labienus komutasındaki Parthlar tarafından Kilikia'da ele geçirilip öldürülmüştü. Böylece karşısında direnebilecek güçlü bir Roma askeri güçlerini göremeyen Labienus, Syria'dan itibaren güney yolu boyunca ilerlerken hiçbir engelle karşılaşmadı. Silahsız halkın olduğu bölgeleri çok kolay bir şekilde ele geçirdi. Kilikia'yı kontrolü altına aldıktan sonra Hellespontos'un (=Çanakkale Boğazı) güneyinde kalan tüm Batı Anadolu

IV. 8. Iulius Caesar muhaliflerinin yanında yer alan Sextus Pompeius'un İ.Ö. 45'de Hispania'daki Munda Savaşı'nda Caesar tarafından yakalanan büyük kardeşi Gnaeus Pompeius idam ettirildi. Kendisi ise kaçmayı başararak Sicilia'ya gitti. Strabon, III., 2.2. Sextus Pompeius, İ.Ö. 35 Milet'te yakalanıp idam edilinceye kadar triumvirlerle sürekli mücadele etti. Strabon, III., 2.2. Livius, *Periöcae*, 117-119. Appianus, *Bellum Civile*, V, 144. Dio, Sextus Pompeius'un Phrygia Epictetus'un bir kenti olan Midaeium'da idam edildiğini söyler. Dio, XLIX, 18.

³² Güney İtalya'nın Adriyatik kıyısındaki bir Roma liman kenti.

³³ Velleius Paternulus, II.76 ve 78. Plutarkhos, *Antonius* 30-31. Appianus, *Bellum Civile* V.52- 66 ve 93. Dio, XLVIII.15 ve 24 ve 27-30. L.1.3 ve 26.1. Tacitus, *Annales* I.10. Suetonius, *Nero* III.2. Eutropius, VI.3.

³⁴ Dio, XLVIII.34-35.

³⁵ Plutarkhos, *Antonius*, 32. Appianus, *Bellum Civile* 67-74. Dio, XLVIII. 15.1; 36-38. Velleius Paternulus, II.77. Tacitus, *Annales*, V.1. Livius, *Periöcae* 127.

bölgesine egemen olmak için yürüyüşüne devam etti³⁶. Kappadokia ve Galatia içinden geçerek Bithynia'ya doğru ilerlediği sırada Labienus'un karşısına çıkan ilk engel, Kleon adlı Gordiokomeli³⁷ (=Yassıhöyük) bir çete lideriydi. Gordiokomeli Kleon, Labienus'un Olympos Dağı (=Uludağ) ülkesine egemen olmasına şiddetli bir direniş sergiledi. Labienus'a karşı uzun bir süre savaştı ve böylece o, Labienus adına haraç alanlara karşı saldırıya geçerek Antonius'a faydalı oldu³⁸. Çünkü Mysia'dan Labienus'un askerlerini çıkartan da Kleon olmuştu³⁹. Antonius Kleon'un bu hizmetini onu Zeus Abrettenus'un başrahibi ve Morene tarafının hükümdarı yaparak ödüllendirdi⁴⁰.

Labienus, Karia bölgesini istila ederken en büyük direniş Aphrodisias (=Karacasu) ve Stratonikeia (=Eskihisar) kentlerinde gördü. Fakat Stratonikeia'daki Hekate Lagina kutsal alanı saldırılara karşı koyamadı. Aynı kentte yer alan Panamaros kutsal alanı ise dayandı⁴¹. Karia'nın diğer iki kenti olan Alabanda (=Araphisar) ve Mylasa (=Milas) kentleri teslim oldu⁴². Marcus Antonius'un yokluğundan dolayı tamamen savunmasız kalan Anadolu, İ.Ö. 40-39 yılları arasında tüm Batı Anadolu'da etkin olan Labienus tarafından neredeyse tümüyle hâkimiyet altına alınacak duruma gelmişti.

Marcus Antonius'un kendi egemenlik bölgesi olan Doğu'daki bu gelişmelerle İ.Ö. 40 yılı sonbaharına kadar ilgilenecek vakti olmamıştı. Nihayet o, İ.Ö. 40 Ekim'inde İtalya'ya doğru yola çıkarken⁴³ Labienus ve Parthlarla ilgilenecek vakti bulabildi. Bu tarihte proconsul P. Ventidius Bassus'u Anadolu'nun Parthlara karşı savunulmasında görevlendirdi⁴⁴.

³⁶ Kaya 2004, 78.

³⁷ Gordion, yani Gordiokome Kleon'nun doğup büyüdüğü bir köydü. Kleon bu yerleşim birimini genişleterek bir kent haline getirmiş ve Iuliopolis ismini vermiştir. Buradaki Kallydion Kalesi'ni haydutların hareket üssü ve sığınma yeri olarak kullanmıştır. Bk: Strabon, XII. 8.9.

³⁸ Strabon, *Geographika* XII, 8. 8; 8-9. Mitchell 1993, I, 37-38.

³⁹ Broughton 1971, 586. Fakat Actium Savaşı sırasında Antonius'a isyan ederek Octavianus tarafına geçen Kleon, bulunduğu bölgedeki imtiyazlı konumunu korumaya devam etti. Zira Octavianus, onu bu hizmetinden dolayı Antonius'un kendisine verdiklerini geri almayarak, hatta ona ek topraklar vererek ödüllendirdi. Böylelikle Kleon, haydutluktan hükümdarlığa yükseldi. Bk. Strabon, *Geographika* XII, 8. 8-9.

⁴⁰ A.H.M. Jones, *The Cities of Eastern Roman Provinces*. Oxford 1971, s. 164. Kleon daha sonra Augustus tarafından da ödüllendirilerek Komana Pontika'nın baş rahipliğine tayin edildi ve onun doğup büyüdüğü Gordiokome köyüne Iuliopolis adını vererek kent statüsü başıladı.

⁴¹ Broughton 1971, 586.

⁴² Dio, XLVIII, 26.

⁴³ Magie 1950, 430-431. Florus, IV. 9. Broughton'a (1971, 586) göre İ.Ö. 39 yılında.

⁴⁴ Velleius Paterculus, II. 78. Broughton 1971, 586.

Onun emrine legatuslarından birisi olan Pompaedius (ya da Poppaedius) Silo'yu verdi. İ.Ö. 39 yılında Labienus'a karşı savaşan Ventidius Bassus başarılı oldu. Batı Anadolu'da Ventidius komutasındaki Antonius'un orduları karşısında tutunamayan Labienus, Kilikia'ya kaçtı. Sonra Labienus ve Parthlar, Toroslar ve Amanos Dağında yapılan savaşlarda Labienus'a yenilerek geri çekilip, Anadolu'yu tamamen boşaltmak zorunda kaldılar⁴⁵. Daha sonraki bir çarpışmada Labienus yakalandı ve öldürüldü⁴⁶. Antonius, Ventidius Bassus'un başarısını onu Syria Eyaleti valiliğine atayarak ödüllendirdi.

Ventidius, Syria Eyaleti'nin valisiyken İ.Ö. 38 yılında ikinci Parth istilasıyla karşı karşıya kaldı ve bu istilayı da Parthları yenerek geri püskürttü. Parth ordusunun komutanı Pacorus, Syria'daki bu savaş sırasında yaşamını yitirdi. Ventidius, Parth istilasını püskürttüktan sonra Kommagene (=Adıyaman) hükümdarı Antiokhos'a saldırdı ve Kommagene kentini kuşattı⁴⁷. Kuşatma, Antonius'un kısa İtalya ziyaretinden dönmüş olduğu zamana kadar devam etti. Kommagene'ye geldikten sonra kuşatmanın komutasını alan Marcus Antonius, Antiokhos'un direnişini kıramadı ve sonuçta Antiokhos'un 300 talanton ödemesi koşuluyla barış yapıldı ve kuşatma kaldırıldı⁴⁸. Böylece Anadolu'daki mevcut bağımlı krallardan birisi konumunu muhafaza etmiş oldu. Ancak bu durum öyle görülüyor ki daha sonra değişti. Marcus Antonius'un her ne kadar Anadolu'nun doğusunda kalan Kommagene Krallığı ile ilgili yaptığı düzenlemelere ilişkin bilgi Antik yazarların eserlerinde yok denecek kadar az olsa da en azından Kommagene İ.Ö. 38 yılındaki bu kuşatmadan sonraki bir tarihte Parthophile (=Parth dostu) lakaplı Antiokhos'tan alınıp, Mithridates'e (ya da bir kardeşine) verildi⁴⁹. Muhtemelen Marcus Antonius İ.Ö. 38'deki seferi esnasında orada bazı küçük ticarethaneler de kurmuştu. Ancak söz konusu ticari aktivitelerin anlatıldığı bir kayıt yoktur⁵⁰. İ.Ö. 31 yılında gerçekleşen Marcus Antonius ve Caesar Octavianus arasındaki Actium Savaşı'nda Antonius'a askeri birlikler göndererek sadakatini gösteren krallıklar arasındaydı⁵¹.

Antonius tarafından başarıları övülerek onurlandırılan proconsul Ventidius, İ.Ö. 38 yılı sonuna doğru Parthlara karşı kazandığı zaferlerin

⁴⁵ Dio, XLVIII.39-40.

⁴⁶ Dio, XLVIII.41. Josephus, *Bellum Iudaicum*, I. 288-289. Livius, *Periochae*, 127.

⁴⁷ Dio, XLIX.19-21. Velleius Paterculus, II.78.1. Josephus, *Judaikae Arkhaiologia*, XIV. 420-421 ve 434. Tacitus, *Historiae* V. 9. Plutarkhos, *Antonius*, 34. Iustinus, XLII.4.7-14. Eutropius, VII.5.

⁴⁸ Plutarkhos, *Antonius*, 33-34.

⁴⁹ Broughton 1971, 590.

⁵⁰ Dio, XLIX.20.5; 22.1-2. Mitchell 1993, I, 39.

⁵¹ G.W. Bowersock, *Augustus And The Greek World*, Oxford 1965, s. 57.

kutlamasını yapmak üzere Roma'ya döndü. Antonius, Ventidius'un yerine generallerinden C. Sossius'u Syria Eyaleti valiliğine atadı. Sossius, İ.Ö. 37-36 yıllarında Syria Eyaleti valisi olarak görev yaptı⁵².

Antonius, Labienus komutasındaki Parthların istilasına direnen Aphrodisias kentini, bu kente Aphrodite kutsal alanı için sığınma hakkı ayrıcalığı ve özgürlük garantisi vererek ödüllendirdi. Parth istilasına direnen Mylasa ve diğer kentler de benzer ayrıcalıklar beklemişlerdi. Ancak Actium Savaşı öncesinde bu kentlere bu konuda verilmiş herhangi bir ödül ya da ayrıcalık olduğuna ilişkin kayıt yoktur. Fakat öyle görülüyor ki, Marcus Antonius, Dağlık Kilikia kenti olan Kalykadnos (=Göksu) üzerindeki Seleukeia'nın (=Silifke) özgürlüğünü onayladı⁵³.

Marcus Antonius'un İ.Ö. 40 yılında imzalanan Brundisium Anlaşması'ndan sonra daha önce belirtmiş olduğumuz Parth Savaşı için hazırlıklar yapmak, emrinde görev yapacak magistratları ve bağımlı kralları tayin etmek için İtalya'dan ayrılmıştı. Onun tayin ettiği magistratlardan birisi yukarıda sözünü etmiş olduğumuz Parthlara karşı savaşan Ventidius'tu⁵⁴. Bir başkası L. Munatius Plancius'tu. Plancius, İ.Ö. 40 yılı sonbaharında, Parthların Asia'dan çekilmesinden sonra, Asia Eyaleti'ne vali olarak (proconsul) tayin edildi⁵⁵. Bir diğeri Cn. Domitius Ahenobarbus'tu. Marcus Antonius onu Bithynia-Pontus Eyaleti valiliğine atamıştı⁵⁶. Fakat Marcus Antonius'un bu generallerinin faaliyetleri hakkında hemen hemen hiçbir bilgi mevcut değildir. Bunlardan Cn. Domitius Ahenobarbus'un İ.Ö. 34 yılı sonuna kadar Bithynia-Pontus Eyaleti valisi olarak Anadolu'daki görevini sürdürdüğü, bir yıl önce Armenia Savaşı için Bithynia'dan ayrıldığı ve Sextus Pompeius'un Bithynia'ya girip Asia Eyaleti'ne istila etmek için harekete geçtiğinde bu eyaletin bu tarihte valisi olan C. Furnius tarafından yardıma çağrılınca Armenia'dan geri döndüğü bilinmektedir⁵⁷.

Marcus Antonius'un Brundisium Anlaşması'ndan sonraki bağımlı krallıklar ile ilgili düzenlemelerinden birisini Deiotaros tarafından Iulius Caesar'ın ölümünden sonra kurulan⁵⁸ Galatia Krallığı'nda yaptı. İkinci

⁵² Broughton 1968, II, 397, 402.

⁵³ Broughton 1971, 590.

⁵⁴ Dio, XLVIII.39.2. Plutarkhos, *Antonius* 33. Magie 1950, 1280. Broughton 1968, II, 381 vd. Antonius, İ.Ö. 38 yılında Ventidius'un Parthlarla savaşının komutanlığını ondan alıp kendisi üstlendi. Ventidius, bu savaşlarda elde ettiği zaferlerini kutlamak üzere Roma'ya döndü.

⁵⁵ Magie 1950, II, 1280.

⁵⁶ Appianus, *Bellum Civile*, V.13. Broughton 1968, II, 381.

⁵⁷ Appianus, *Bellum Civile*, V.137-142. Dio, XLIX. 17-18.

⁵⁸ Strabon'nun eserinde (*Geographika* XIV.5.1) aktardığı şu bilgiye göre: “ benim zamanında yönetim ilk önce üç, sonra iki, sonra bir lidere yani Deiotaros'a, daha sonra da Amyntas'a geçmiş bulunuyor. Fakat şimdi Romalılar hem bu ülkeye hem de Amyntas'a bağlı olan

Triumvirliğin kurulmasından sonra başlayan Roma'da iç savaş sırasında Galatia Kralı Deiotaros, Cumhuriyetçilerle Demokratlar arasında seçim yapmada sıkıntı yaşamıştı. Çünkü Roma'nın bir savaş sonrası destekçilerine ya da karşıtlarına karşı uyguladığı tutumu iyi biliyordu. Bu sebeple Iulius Caesar'ın suikast plancılarından C. Cassius Longinus'un yardım istediğini reddetmişti. Ancak bunun yanında, daha önce ele geçirmiş olduğu Trokmelerin ülkesine karşılık Marcus Antonius'a on milyon sesters rüşvet vererek, krallığını Roma'da Halk Meclisi'nde onaylatmış ve meşruluk kazandırmıştı. Kral Deiotaros, C. Cassius'u reddetmesine rağmen, dostu Brutus'un yardım isteğine hayır diyememiş ve İ.Ö. 42 yılındaki Philippi Savaşı'nda Brutus'a askeri yardım göndererek iç savaşa dâhil olmuştu. Brutus'a gönderilen söz konusu askeri güce, Kral Deiotaros'un başyazmanı Amyntas komuta ediyordu. Ancak Amyntas Philippi Savaşı'nın akıbetinin ne olacağı henüz belli değilken ve Deiotaros'tan bir talimat almamasına rağmen⁵⁹, savaşta taraf değiştirip⁶⁰ Triumvirlerin tarafına geçti. Böylece Deiotaros, Philippi'de Triumvirlerin kazandığı zafer sonrasında krallığını korudu. Ayrıca o, Triumvirlerden bir zarar görmemek için olsa gerek ön yüzünde Marcus Antonius ve Caesar Octavianus'un portelerinin yer aldığı sikkeler bastırarak, onlara bağımlılığını gösterdi⁶¹.

Yaşlı Galat Kralı Deiotaros, Philippi Savaşı'ndan kısa bir süre sonra, kesin olarak bilinmeyen bir tarihte öldü. Marcus Antonius, onun ölümünden sonra Anadolu'da bağımlı krallıklarla ilgili olan ilk düzenlemesini yaptı. Muhtemelen bu düzenleme Brundisium Antlaşmasından hemen sonra, İ.Ö. 40/39 yılında yapıldı. Bu ilk düzenlemede Galatia Kralı Deiotaros'un torunu Kastor, Galatia kralı olarak atandı. Ayrıca Marcus Antonius, ona Paphlagonia'nın iç taraflarını bağışladı⁶².

Marcus Antonius'un Anadolu'da Bağımlı krallarla ilgili olarak İ.Ö. 40/39 yılında yapmış olduğu ilk düzenlemesinde en büyük ödülü Deiotaros'un başyazmanı Amyntas aldı. Philippi Savaşı'nda Cumhuriyetçi Roma güçlerine ihanet ederek Triumvirler tarafında savaşan Amyntas,

ülkelere sahip bulunuyor'(İ.Ö. 25) Tüm Galatlara hükmeden bir Galatya kralından ya da Galatya Krallığı'ndan Deiotarus öncesinde söz edilemez. Başka bir ifadeyle Galatya krallığı Deiotarus tarafından kurulmuştur. Galatya krallığı İ.Ö. 44 yılında Caesar'ın ölümünden hemen sonra kurulmuştur. Bk. M. A. Kaya, *Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi*, İzmir 2005, s. 144.

⁵⁹ Mitchell 1993, I, 37. KAYA 2005, 144.

⁶⁰ Dio, XLVII, 48. B. Levick, *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, Oxford 1967, s. 26. Kaya 2005, 144.

⁶¹ Kaya 2005, 144. Mitchell 1993, I, 37.

⁶² Magie 1950, 433.

Marcus Antonius tarafından “kral” unvanı verilerek ödüllendirildi⁶³. Phrygia Paroreia, Pisidia, İsaoria ve Kilikia'nın iç kesimleri⁶⁴ ise Marcus Antonius tarafından Amyntas'a verilen kraliyet topraklarını oluşturuyordu. Bu bölgelerin boyun eğdirilmesi güç kabilelerin elinde bulunması, Antonius'un Amyntas'ı kral tayin ederken Parthlara karşı yapacağı savaşı dikkate almış olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Amyntas, kendisine verilen topraklar üzerinde, özellikle yerlisi olduğu bölgenin Antiokheia (=Yalvaç), Apollonia (=Uluborlu), Sagalassos (=Ağlasun) ve Termessos (=Düzlerçamı) gibi kentlerinde otorite kurmakta zorlanmadı. Antonius'un Parthlara karşı yapmayı planlandığı sefer öncesinde onun bu başarısı çok değerliydi.

Marcus Antonius'un İ.Ö. 40/39 yılında Anadolu'nun Akdeniz bölgesinde atadığı bağımlı krallardan birisi de Tarkondimotos'tu. Ona bağışlanan krallık toprakları Ovalık Kilikia ile Dağlık Kilikia arasında kalan bölgeydi. Marcus Antonius'un bu şekilde otonom bir krallık oluşturmasının nedeni bölgede Seleukosların son zamanlarından beri devam eden yönetim zaaflarını gidermek ve Roma için hayati önem taşıyan Anadolu- Suriye bağlantısını devam ettirmektir. Buna ilaveten, hâlihazırda devam eden Parth tehdidine karşı sadakatine güvenebileceği krallara ihtiyacı vardı. Açıkçası Tarkondimotos'un krallığı Marcus Antonius adına tampon krallık misyonunu yüklenenecekti⁶⁵. Üstelik bu krallık, sadece Parthlarla olan savaşta Roma'ya hizmet etmekle yetinmemiş, Caesar Octavianus ile giriştiği mücadelede de Marcus Antonius'a hem destek vererek hem de “kral Tarcondimotos Philantonius (=Antonius dostu)” lejandlı sikkeler basarak sadakatini göstermiştir. Ancak bu sikkeleri o, Marcus Antonius'tan kral unvanını aldıktan sonra darp ettirdi⁶⁶.

Marcus Antonius tarafından Anadolu'nun güney kesiminde tayin edilen hükümdarlardan birisi Kraliçe Aba, diğeri Derbeli Antipater'dir. Her ikisi de Marcus Antonius'un beğenisini kazanarak ödüllendirilen kişiler olarak bilinmektedir. İlki Dağlık Kilikia'da (=Kilikia Trakheia) Kyinda ve Soloi'nin (ya da Soli: Mezitli köyü) yukarıdaki kayalık dağlık bölgede,

⁶³ Kaya 2005, 146.

⁶⁴ Amyntas'ın İ.Ö. 39'daki kendi toprakları da hayati stratejik öneme sahipti. Çünkü bölge, Roma askeri kolonilerince tekrardan burada kurulmasıyla bir kez daha önemi güncellenmiş oldu. Antiokheia ve Apollonia arasındaki Phrygia Paroreia Batı Anadolu ana askeri güzergâhlarından biriydi. Bu bölge elde tutulabilseydi, her hangi bir istilacı güç, burayı elde edebilmek için, bugünkü adıyla Sultan Dağı'nın kuzeyindeki dolambaçlı yolu geçmeye mecbur olurdu. Bk. Mitchell1993, I, 38. Bu tarihte Pisidia ve Pamphylia'nın Asia Eyaleti'ne eklenmiş olduğu düşüncesi için bk. SAYAR 1999, 207.

⁶⁵ Jones 1971, 202. Sayar 1999, 207.M. Kurt, “M.Ö. I. Yüzyıl Roma-Parth İlişkilerinin Kilikya Eyaleti'ndeki Yansımaları”. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi* II/2, 2011, s.10 vd.

⁶⁶ Magie 1950, 434.

bu günkü Silifke'nin 30 km kadar kuzeyinde bulunan Uzuncaburç'un 4 km doğusunda, yer alan Olba Tapınak Devleti'nin kraliçesi olarak atandı. Kilikia'nın çok daha güneyinde kalan Olba Tapınak Devleti, Teukros oğlu Aias tarafından kurulmuş ve tapınağın başrahibi Dağlık Kilikia'nın hükümdarı olmuştu. Ancak yönetim gerek tiranlarca, gerekse korsanlar tarafından sürekli el değiştirmişti. Ülkedeki korsan sorunu çözümlendikten sonraki bir zamanda eski bir tiran hatta eski haydut lideri olan Zenophanes'in kızı Aba, ülkenin kurucu ailesinin bir ferdi ile yaptığı evlilik sonucu kraliyet ailesine dâhil olmuştu. Marcus Antonius ve sevgilisi Mısır Kraliçesi Kleopatra'nın kişisel olarak beğenisini kazanmış olan kraliçe Aba, sözünü ettiği bölgeye yönetici olarak atandı. Strabon eserinde, kraliçenin bir süre sonra ortadan kaldırıldığını söyler⁶⁷. Kraliçenin öldürülmüş olması mümkün. Fakat Tapınak Devleti'nin yönetimi Aba'nın soyundan kişilerce devam ettirilmişti.

Macedonia kökenli Perilaus'un oğlu olan Derbeli Antipater'e Pompeius tarafından Derbe kasabası ve Laranda dâhil küçük bir ülke bağışlanmıştı⁶⁸. Antonius onu, tekrardan canlanan haydutluk illetine karşı Toros kabilelerinin şefi olarak görevlendirdi⁶⁹. Mitchell'e göre, Labienus'un Parth ordusu ile Anadolu'yu istilası sırasında, bu istilayı karşı koyan kentler ve yerli beyler olmasına karşın Derbeli Antipater istilacılara karşı savaşmamış, hatta göz yummuş olabilir⁷⁰. Eğer Derbeli Antipater hakkında söz konusu iddia doğruysa, bu durum Roma'nın müttefiklerine ve muhaliflerine karşı uyguladığı politik tutuma uymadığı gibi Marcus Antonius'un Derbeli Antipater'i affetmesi ilginçtir. Sonuçta Marcus Antonius'un kişisel olarak takdirini ve güvenini kazanmış kişilere yetki verdiği gayet açıktır⁷¹.

Marcus Antonius'un Anadolu'da yaptığı İ.Ö. 40/39 yılındaki ilk düzenlemesinde kral olarak atadığı diğer bir isim, Iulius Caesar'ın İ.Ö. 47 yılında Zela'da mağlup ettiği II. Pharnaces'in oğlu Dareius (=Dareious)'dur. Dareius kral olarak atandıktan sonra, Pontos'un bugünkü adlarıyla Trabzon ve Giresun illerinin kıyı kesimleri ona bağışlandı⁷². Labienus liderliğinde Anadolu'ya saldıran Parthlara karşı, halkı kendi kentlerini savunmaları konusunda cesaretlendiren Zeno'nun oğlu Polemo'ya ise Marcus

⁶⁷ Strabon, *Geographika* XIV. 5.10.

⁶⁸ Mitchell 1993, I, 32.

⁶⁹ Broughton 1971, 588.

⁷⁰ Mitchell 1993, 38. Ayrıca Mitchell, Kommagene ve Kappadokia krallıkları hakkında da aynı şüphelerin olduğunu belirtir.

⁷¹ Antonius'un kişisel olarak kendisine bağımlı hükümdar tayin etmek uygulamasının bir örneğini de Koslu (Sakız Adası) dilbilimci Nikias oluşturmaktadır. Muhtemelen İ.Ö. 39 yılında Kos (İstanköy) adasının hükümdarı olarak tayin edilen Nikias, Marcus Antonius'un desteğiyle sekiz yıl boyunca kesintisiz iktidarını muhafaza edebildi. Bk. Magie 1950, 428.

⁷² Magie 1950, 433. Broughton 1971, 588. Jones 1971, 167.

Antonius'un İ.Ö. 40/39 yılında Anadolu'da yaptığı düzenlemelerde Lykaonia ovası ve Dağlık Kilikya ve özellikle Toroslardaki Kilikia kapıları olarak adlandırılan bölgeler verildi⁷³. Pompeius tarafından kurulan Kilikia Eyaleti'nin batısındaki Pamphylia ise Asia Eyaleti'ne bağladı. Kıbrıs'ta bulunan ve İ.Ö. 38 yılına tarihlenen bir yazıtta Ptolemaiosların Kıbrıs valisinin aynı zamanda Kilikia'nın da valisi olarak anılmış olmasından anlaşılacağı üzere Antonius, Kilikia'nın geriye kalan kısmı da öyle görülüyor ki Kıbrıs'a bağlamıştı. Eğer öyleyse Pompeius tarafından kurulan Kilikia Eyaleti, Marcus Antonius'un İ.Ö. 40/39 yıllarında yapmış olduğu düzenlemelerle ortadan kaldırıldı⁷⁴.

Marcus Antonius, İ.Ö. 37 yılı baharında İtalya'nın Tarentum kentinde Caesar Octavianus ile bir araya geldi. Orada onlar Triumvirliğin süresini 5 yıl daha uzatma kararı aldılar. Eyaletlerle ilgili yeni bir paylaşım onların bu buluşmasında söz konusu olmadı⁷⁵. Marcus Antonius, Tarentum'dan Doğu'ya döndü ve ilk olarak Kleopatra'yı Syria'ya getirilmesi için legatusu (elçisi) C. Fontius Capiyo'yu görevlendirdi⁷⁶. Ardından ertesi yıl yapacağı Parth seferinin hazırlıklarını yapmaya başladı. Marcus Antonius'un hazırlıkları devam ederken Galatya kralı Kastor öldü. Böylece Antonius, İ.Ö. 37 yılında Galatya ve Galat kökenli krallarla ilgili yeni düzenlemeler yapmak için uygun fırsatı da bulmuş oldu.

Antonius'un İ.Ö. 37/36 yılında yapmış olduğu bağımlı krallıklarla ilgili düzenlemesi ilkinden çok daha kapsamlıydı. Bu düzenlemesinde o, başarılarıyla kendisini kanıtlamış olan Amyntas'ı ek topraklar verip krallık sınırlarını genişleterek ikinci kez ödüllendirdi. Bu kez Marcus Antonius, İ.Ö. 37/6 yılında ölen Galatya Kralı Kastor'un⁷⁷ da halefi yaparak Galatia'yı Amyntas'a bağışladı. Ayrıca Galatia kralı olarak atamış olduğu Amyntas'ın krallığına Lykaonia ve daha önce Kıbrıs'a bağladığı Pamphylia'nın Side⁷⁸ kıyılarını ve Selge dahil büyük bir kısmını da eklenerek bu krallığın sınırlarını güneyde Akdeniz'e ulaştırdı. Böylece eski Kilikia Eyaleti'nin batısıyla Asia'nın pek çok merkezinin güvenliği ve huzuru Amyntas'ın sorumluluğuna verilmiş oldu⁷⁹. Isaura'da kraliyet ikametgâhını kuran yeni Galatia kralının, Pamphylia'daki Side'de ve Pisidia'daki Cremna'da bulunan

⁷³ Strabon, *Geographika* XIV. 2. 24. SAYAR 1999, 207.

⁷⁴ Sayar 1999, 207. T.B. Mitford, "Roman Rough Cilicia", *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt* II/7.9, 1980, s. 1242. Ayrıca Kilikia Eyaleti'nin sınırlarıyla ilgili olarak bk. Kaya 2005, 11-30.

⁷⁵ Appianus, *Bellum Civile* V.95. Dio, XLVIII.54.6.

⁷⁶ Plutarkhos, *Antonius*, 36.1.

⁷⁷ Levick 1967, 26.

⁷⁸ Dio, XLIX, 32. Kaya 2005, 147.

⁷⁹ Broughton 1971, 588.

darphanelerde onun adına sikkeler bastırıldı⁸⁰. Marcus Antonius, İ.Ö. 37/6 yılında yapmış olduğu bağımlı krallıklarla ilgili bu ikinci düzenlemesinde Kastor'un oğlu Deiotarus Philadelphos'u da ihmal etmedi. Onu Paphlagonya'nın iç kesimini bağışlayarak onurlandırdı⁸¹.

Amyntas, Antonius tarafından Parth tehdidi için tampon olarak düşünülen Galatya Krallığı'nının güneyinde otorite kurmak için savaşmaya devam etti. Bu arada o, Pompeius'un oğlu Sextus Pompeius'a karşı İ.Ö. 35 yılında yapılan mücadelede, 1500 atlısıyla savaştı. Sextus Pompeius'u Bithynia'da kuşatma altına alarak onun silah bırakmaya zorladı⁸². Fakat Amyntas'ın Marcus Antonius'a olan sadakati, Caesar Octavianus ile İ.Ö. 31 yılında patlak veren Actium Savaşı'nda işe yaramamıştı. Daha evvel bahsetmiş olduğumuz gibi, İ.Ö. 42 yılında Triumvirlerin Caesar katillerine karşı yaptığı Philippi Savaşı'nda, Brutus'a destek güç götüren Amyntas taraf değiştirerek Triumvirler tarafına geçmişti. Aynı tutumu Actium Savaşı'nda gösteren Amyntas bu sefer de Marcus Antonius'un Caesar Octavianus karşısında başarısız olacağını tahmin ederek 2000 atlısıyla Caesar Octavianus tarafına geçmiştir. Amyntas'ın bu tercihi elbette basit bir sadakatsizlik değildi. Çünkü Amyntas Roma Cumhuriyeti'nin savaş sonrası, müttefiklerine ya da karşıtlarına karşı uyguladığı ceza ve ödüllendirmeyi yıllarca edindiği tecrübeden dolayı çok iyi biliyordu⁸³.

Marcus Antonius'un Doğu'nun yönetiminden sorumlu olarak bulunduğu İ.Ö. 30'lu yıllarda Bithynia'daki Prusias ad Mare'de (= Kios: Gemlik) de iki kraliçenin hüküm sürdükleri bilinmektedir. Bunlardan birisinin adı Oriobaris, diğerinin adı Orodattis idi. İlki ünlü Pontus kralı VI. Mithridates Eupater'in kızıydı. İkincisi ise muhtemelen Pontus kraliyet ailesinin bir üyesi olan Lykomedes'in kızıydı⁸⁴. Onlar, Pontus'ta yapmış olduğu atamalarla Mithridates'in krallığını yeniden canlandıran Marcus Antonius tarafından atanmadıysa bile Antonius'un ilk iki düzenlemesinde onların hükümdarlığına son vermediği kesindir.

Marcus Antonius, İ.Ö. 37/36 yılında yeniden yaptığı düzenlemelerde daha önce Polemo'ya bağışlamış olduğu Lykaonia bölgesini ondan geri aldı ve bu bölgeyi daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi Galatia Kralı

⁸⁰ Mitchell 1993, 38.

⁸¹ Strabon, *Geographika* XII, 3.41. Jones 1971, 167. Kaya 2005, 146. Levick 1967, 26.

⁸² Magie 1950, 437-439.

⁸³ Octavianus'un zaferi ile sonuçlanan Actium Savaşı'ndan sonra Galatia kralı olarak konumunu koruduğu gibi, Isaura ve İ.Ö. 36 yılından beri Kleopatra tarafından yönetilen Kilikia Trakheia, Octavianus tarafından ona bağışlanarak krallığı genişletilen Amyntas, krallığı'nın Akdenize açılan kapısı olan Side'de kendi sikke bastırdı. Kaya 2005, 149.

⁸⁴ Jones 1971, 162.

Amyntas'ın hâkimiyet alanına ekledi. Lykaonia bölgesini kaybeden Polemo, ikinci bir kaybı da kereste kaynağı bakımından oldukça verimli olan Dağlık Kilikia (=Kilikia Trakheia) bölgesinde yaşadı. Marcus Antonius Kilikia'nın bu kesimini Kleopatra'ya hediye etti. Polemo'ya ise Pontus'un bir parçası yani Iris Nehri'nin (=Yeşil Irmak) doğu kıyısı ile beraber "kral" unvanı bağışlandı. Bunun yanında, daha evvel II. Pharnaces'in oğlu Dareius'a verilmiş olan bölgeler Polemo'nun yeni krallığına eklendi. Ayrıca daha batıda yer alan Phazemon'u (=Merzifon) içine alan bölgenin (=Phazemonitis) doğu kesimi de onun krallık sınırları içine dahil edildi. Çünkü bu bölgenin Phazemon'u (=Neapolis: Merzifon) içine alan batı kısmı, Galatalı Deiotarus Philadelphus'a verilmişti. Marcus Antonius daha sonra, muhtemelen İ.Ö. 34 yılında, Küçük Armenia, Kolkhis (=Ardahan), Amaseia (=Amasya) ve Amisos (=Samsun) kentleri ile Pontos (=Karadeniz) sahillerini Polemo'ya bağışlayarak onun kraliyet sınırlarını genişletti⁸⁵.

Marcus Antonius'un İ.Ö. 36 yılında ya da sonraki üç yıl içinde Pontos bölgesinde tayin ettiği yeni hükümdarlardan birisi de Galat kökenli bir soylu olan Ateporiks'ti. Marcus Antonius ona Kızılırmak'ın yukarı vadisi ve kuzeyindeki dağlık bölge olan Pontos'un güney bölgelerini, özellikle Megalopolis (=Sivas) kentini⁸⁶ bağışladı. Ayrıca onun hükümdarlık bölgesini Galatalı Trokmelerin ülkesinin doğusundaki Karanitis (=Sulusaray) bölgesinin büyük bir kısmını da ekleyerek genişletti⁸⁷. Pontos bölgesinin bu şekilde bölünmesiyle, Pompeius'un İ.Ö. 64/3 yılında yapmış olduğu düzenlemeler tamamen bozulmuş, Hellenistik tarzda düzenlediği kentleşirme yapısı sona ermiş oldu⁸⁸.

Marcus Antonius'un İ.Ö. 37/6 yılında ve sonraki üç yıl içinde Anadolu'da yapmış olduğu düzenlemeler buraya kadar anlattıklarımızla sınırlı kalmadı. Onun tarafından kral olarak atanan bir diğer Galat soylusu da Pharsalos Savaşı'na katılmış olan Tektosagların beyi Dominilaos'un oğlu Adiatoriks'ti. İ.Ö. 30 yılından önceki bir tarihte Marcus Antonius tarafından Herakleia Pontika (=Karadeniz Ereğlisi) bölgesi Adiatoriks'e verilerek, onun orada hüküm sürmesi sağlandı⁸⁹. İ.Ö. 30 yılında ise bu bölge Marcus

⁸⁵ Magie 1950, 434-435. Mitchell 1993, I, 38-39. Pompeius'un, Anadolu'da yaptığı düzenlemeler için bk. M.A. Kaya, "Anadolu'da Roma Egemenliği ve Pompeius'un Siyasal Düzenlemeleri". *Tarih İncelemeleri Dergisi* XIII, İzmir 1998, s.163-173.

⁸⁶ III. Mithridates Savaşı'ndan sonra İ.Ö. 64 yılında Pompeius tarafından Hellenistik tarzda kurulmuş olan bu kent, İ.Ö. 1 yy. da İmparator Augustus döneminde, Hellenistik tarz bırakılarak, pek çok benzer tarzda düzenlenen kent gibi bu kentin ismi de, Augustus'un başlattığı Romalılaştırma politikasına uygun olarak "Sebasteia" ismini almıştır.

⁸⁷ Kaya 2005, 149. Jones 1971, 167.

⁸⁸ Magie 1950, 435.; Jones 1971, 166.

⁸⁹ Bowersock 1965.44. Jones 1971, 162.

Antonius tarafından ikiye bölündü ve bir tiran olan Straton'a Miletoslu (=Milet) kolonistlerce kurulmuş olan ve Iulius Caesar tarafından bağımsız kent ilan edilen ve daha önce kendisi tarafından Polemo'ya bağışlanmış bulunan Amisos (=Samsun) kentinin yönetimi verildi.⁹⁰

Marcus Antonius'un atadığı Galat kökenli bir kral da bir Phrygia kenti olan Eumeneia'da (=Işıkli) hüküm sürdü. Bu kral Philonides'in Kelt isimli bir magistrat olan oğlu Zmertorix'ti. İ.Ö. 40-30 yılları arasında Eumeneia kentinin adı Marcus Antonius'un eşinden dolayı "Fulvia" olarak değiştirildi. Marcus Antonius'un Zmertorix'e verdiği yetki, ne coğrafik ne de politik bir önem arz etmiyordu. Muhtemelen uzun süredir Eumeneia'da hüküm süren bir Kelt ailesinin üyesiydi ve onun kral olarak atanmasına gösterilebilecek tek neden Marcus Antonius'un Galat soylularına olan sempatisi ve onları himaye etmek istemesidir⁹¹.

Marcus Antonius, İ.Ö. 37/6 yılında yapmış olduğu düzenlemelerde Anadolu'nun Doğu yarısını da ihmal etmedi. Onun bu tarihte Anadolu'da krallık vererek sadakatini kazandığı krallıklardan birisi Kappadokia Krallığı'ydı. Iulius Caesar, Kappadokianın kralı III. Ariobarzanes'i Galatyalı Kral Deiotaros'a ait olan Küçük Armenia'yı vermek suretiyle ödüllendirmiş, III. Ariobarzanes'in genç kardeşi Ariarathes'e de vasal krallara özgü bazı imtiyazlar tanımıştı. Ariarathes, ağabeyi III. Ariobarzanes'in Cassius'un emriyle öldürülmesi üzerine Roma'ya gidip kendisinin Ariobarzanes'in halefi olarak Kappadokia kralı atanması talep etmiş ve onun bu talebi uygun görülmüştü⁹². Ancak Marcus Antonius, Kappadokia'da, Galatia ve Pontus krallıklarında olduğu gibi kendisine yandaş olacak bir yönetim istiyordu. Bu nedenle Ariarathes'i tahtından indirdi ve yerine daha önce Pompeius tarafından Komana Pontika'nın başrahibi olarak atanmış olan Arkhelaos'un Sisines adlı bir torununu Kappadokia'ya kral olarak tayin etti⁹³. Kappadokia kralı olarak atanan genç Sisenes, Kappadokia kralı olduktan sonra atalarına ait olan Arkhelaos adını almış ve bu adına daha sonra *Philopatris* takma adını eklemiştir. Kappadokia'nın yeni kralı Arkhelaos, Marcus Antonius'un

⁹⁰ Strabon, *Geographika* XII. 3. 14.

⁹¹ Mitchell 1993, I, 40.

⁹² Jones 1971, 166. Magie 1950, 435, 1264 n.20 ve 1286 n.26.

⁹³ Appianus, *Bellum Civile* V. 7. Ayrıca Strabon'a (*Geographika* XII. 2.11) göre, Kappadokia kraliyet ailesi fertleri ölünce, kabileyile yaptıkları dostluk ve ittifak koşullarına uygun olarak, Romalılar Kappadokialılara kendi kanunlarıyla yaşama hakkı tanıdılar. Fakat Kappadokia elçileri bu bağımsız statüsünden kurtulmak için Romalılara yalvarmakla kalmayıp ayrıca kendilerine bir kralın atanmasını da rica ettiler. Romalılar onlara oylamayla aralarından diledikleri bir kimseyi kral seçmelerine izin verdiler ve onlar da Ariobarzanes'i kral olarak seçtiler. Ancak bu kralın soyu da üçüncü kuşakta son buldu. Bu kabile ile ilişkisi olmayan Arkhelaos, Marcus Antonius tarafından kral olarak atandı.

sevgisini kazandığı gibi Actium Savaşın'dan galip çıkarak tek başına iktidarı ele alan Caesar Octavianus (=Augustus)'un da sevgisini kazanmıştı. Çünkü onun yönetiminde dahi krallığını muhafaza edebildi⁹⁴.

Marcus Antonius'un Anadolu'nun doğusundaki bağımlı krallarla ilgili düzenlemelerinden nasibini alması gereken krallıklardan birisi de Armenia Krallığı'ydı. Çünkü Armenia Krallığı stratejik konumu itibarıyla doğu bölgesi için önemli bir tampon olabilirdi. Üstelik İ.Ö. 40-37 yılları arasında Anadolu'da Fırat Irmağının gerisine çekilmeleri sağlanan Parthlar, Armenia krallığı ile müttefik oldukları gibi hala Roma için bir tehdit oluşturuyorlardı. Zira Marcus Antonius'un söz konusu planları yaptığı vakitlerde, Parthia'da iç karışıklıklar yaşanıyordu. İ.Ö. 37 yılından hemen önce Parth Kralı olan IV. Phraates, iktidara geldikten sonra, kardeşleri arasında zor bir seçimle karşı karşıya kalan babasının kendisini tahta layık görmeyişinden dolayı babasını zehirleyerek öldürdü. Babası ortadan kaldırmakla yetinmeyen Phraates, erkek kardeşlerini ve Parthia'nın önde gelen soylularını da öldürttü⁹⁵. Kralın bu katliamından kaçmayı başarabilen Parth soylusu Monaises Roma'ya sığınarak yardım istedi⁹⁶. Monaises'in Parthia'daki durum ile ilgili anlattıkları, daha evvel galibiyet ile sonuçlanan savaşta komutan olarak görev almış olması sonucu Marcus Antonius üzerinde etkili olmuştu⁹⁷. Böylelikle Parth seferi için hazırlıklara başlayan Marcus Antonius aynı zamanda, İ.Ö. 53'de eski Triumvir Crassus'un Parthlarla yaptığı savaşta⁹⁸ aldığı yenilgi sonucu esir düşen Romalı lejyonerleri ve Roma sancağını geri alma amacıyla planlarını hızlandırdı⁹⁹. Böyle bir durumda Marcus Antonius bu krallıkla ilgili olarak mevcut kralı tanımak dışında bir düzenleme yapmadı. Çünkü Parth seferi için en önemli destekçisi olarak Armenia Krallığını görüyordu. Bu nedenle o, İ.Ö. 36 yılının Nisan sonu ya da Mayıs başında Euprates'e (=Fırat Irmağı) doğru ilerledi. Her ne kadar Birinci Triumvirliğin üyelerinden birisi olan Crassus'un Parthlara karşı yenilgisinin intikamını almak amacıyla yola çıkmış olsa da sefer güzergâhı olarak az bir farkla Iulius Caesar'ın saldırı planını takip etti. Çünkü ihtiyaç duyduğu atlı birliği kuzeydeki müttefiki tarafından sağlanabilirdi¹⁰⁰. Marcus Antonius yaklaşık 100 bin lejyoneriyle¹⁰¹ beraber Armenia kralı

⁹⁴Magie 1950, 435. Magie'ye göre Arkhelaos ismi sülaleden gelen bir isim olabilir ancak Philopatris soy ismi muhtemelen sonradan eklenmişti. Ayrıca bk. Magie 1950, 1286 n.26.

⁹⁵Iustinius, XLII, 5.

⁹⁶Plutarkhos, *Antonius*, 37. N. C. Debevoise, *A Political History of Parthia*. Newyork 1968, s. 121-122. M.A. Kaya, "Romalılar, Parthlar ve Armenia Krallığı (İ.Ö. 96-İ.S.4)", *Tarih İncelemeleri Dergisi* XIX/1, İzmir 2004, s. 79.

⁹⁷Debevoise 1968, 122.

⁹⁸Plutarkhos, *Crassus*.

⁹⁹Plutarkhos, *Antonius*, 37. Velleius Peterculus, II., 82. Debevoise 1968, 122.

¹⁰⁰Debevoise 1968, 123 vd.

¹⁰¹Marcus Antonius'un sefer için hazırladığı ordusunun içinde 60 bin lejyoner, atlı süvarilerle ve hafif silahlarla donatılmış 10 bin Iberialı ve Kelt süvarisi, 30 bin müttefiklerden temin

Artavasdes'in önerdiği güzergahı takip ederek Media Atropatane'den (Kuzeybatı Persia) Parthia'ya doğru ilerledi. Armenia kralı ile aynı ismi taşıyan Media Atropatane kralı Artavasdes Roma ordusuna destek olan askeri güç sağladı. Ancak bu kral korkuya kapılıp savaş yerini terk edince, nihai sonuç Marcus Antonius için felaket oldu. Büyük kayıp vererek Mısır'a geri döndü¹⁰².

Marcus Antonius'un Anadolu'nun siyasi yapısıyla ilgili olarak İ.Ö. 37/6 yılında yapmış olduğu ikinci düzenlemesinden pay alanlar bakımından en dikkat çekici isim hiç kuşkusuz Mısır Kraliçesi Kleopatra'ydı. Marcus Antonius kraliçe Kleopatra'ya, Dağlık Kilikya (=Kilikia Trakheia) bölgesinin, daha önce sözünü etmiş olduğumuz Olba Tapınak Krallığı hariç geri kalan kısmını verdi. Plutarkhos'a göre Antonius, Parth seferinden zaferle dönmüş olduğu İ.Ö. 34 yılında ise her haliyle Kleopatra'nın etkisi altına girmişti. Bu etki altında o, Fenike ve Syria gibi Doğu eyaletlerinin bazı kısımları ile Kilikia'nın bir kısmını Kleopatra'nın iki oğlundan genç olanına, yani Ptolemaios Philadelphos'a armağan etti¹⁰³. Ancak Marcus Antonius'un Kleopatra ile oğluna verdiği hediye bölgelerin sınırları konusunda tam bir netlik söz konusu değildir. Bu konu hakkında net olarak söyleyebileceğimiz tek şey, gemi yapımına uygun ağaçlarıyla ünlü liman kentleri Hamaksia (=Elikesik) ve bu günkü Silifke ile Erdemli arasında kalan Elaiussa'nın (=Ayaş) Kleopatra'ya ait mülklerin arasında yer aldığıdır. Üstelik Isauria'daki Domitiopolis (=Ermenek-Dindebol Köyü) ile Anamur'un kuzeyindeki Titiopolis'in (=Kalınören) kentlerinin isimlerinin Marcus Antonius'un önde gelen iki taraftarının adlarına ithafen Kleopatra tarafından verilmiş olabileceği düşüncesi, kraliçenin sadece Kilikia'nın kıyı kesimlerini değil aynı zamanda iç kesimde yer alan Dekapolis'e de sahip olduğunu gösterir¹⁰⁴.

edilen askerler yer alıyordu. Bu ordunun içinde büyük destekçisi Armenia kralı Artavasdes tarafından donatılan 7 bin yaya ve 6 bin atlı dâhildi. Debevoise 1968, 124.

¹⁰² Plutarkhos, *Antonius*, 37-52. Florus, IV. 10. Kaya 2004, 79-80. Debevoise 1968, 124-135. Magie 1950, 437.

¹⁰³ Dio, XLIX, 41. Kıbrıs'ın Marcus Antonius tarafından Kleopatra'ya verilmesi hakkında bazı antik yazarlar hemfikirdir. Strabon'a göre, Tribunus Plebis (=Halk Temsilcisi) Marcus Cato, Kıbrıs'ta hüküm süren kral Ptolemaios'un intiharı sonrasında adayı ele geçirmişti. Roma eyaleti haline getirilen adayı, kısa bir süre sonra Marcus Antonius Mısır kraliçesi Kleopatra'ya ve kardeşi Arsinoe'ye verdi. Dio, 48.24 bk. Ancak Kıbrıs'ın İ.Ö. 48 yılında Iulius Caesar tarafından Kleopatra'ya verdiğine dair kaynaklar da mevcuttur. G. Hölb, *A History of Ptolemaic Empire* (transl. T. Saavedra). London-New York 2001, s. 226 vd. Sayar 1999, 207.

¹⁰⁴ Sayar 1999, 206 vd. M. Kurt, "Roma Cumhuriyet Yönetiminde Kilikya Bölgesi ve Yerel Güçler". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* XI/1, Afyon 2009, s. 128-129.

Tahmin edilebileceği gibi Marcus Antonius'un Kleopatra ve oğluna cömertliğiyle ilgili tasarrufları günden güne kendisine karşı tutumu değişen Caesar Octavianus'un eline büyük bir koz vermiş oldu. Zira Marcus Antonius'un söz konusu düzenlemeleri yaptığı yıllarda Roma Cumhuriyeti'nin iç siyasetindeki denge taşları zaten değişmeye başlamış, iktidarı paylaştığı Caesar Octavianus Roma'da bu düzenlemelerin bazılarında, özellikle Kleopatra ile ilgili olanlardan duyduğu rahatsızlığı açıkça dile getirip, bunu Marcus Antonius karşıtı bir propaganda aracı olarak kullanmaya başlamıştı. Caesar Octavianus'a göre, kız kardeşi Octavia ile evli olmasına rağmen Mısır kraliçesi Kleopatra ile yaşadığı aşk ve bu aşkın tutkusuyla aldığı siyasi kararlar hem Marcus Antonius'un hem de Roma Cumhuriyeti'nin kaderi açısından zararlıydı. Roma topraklarını paylaştığı Caesar Octavianus ile aralarındaki rekabet tekrardan uyanmıştı. Caesar Octavianus'un Roma Cumhuriyeti'nin batı topraklarının yönetimini üstlenmiş olması, Başkent Roma'ya ve doğal olarak Roma Cumhuriyetin en etkili kurumu olan senatoya yakın olmasına vesile olmuştu. Bu anlamda aralarındaki rekabette Caesar Octavianus şanslı durumdaydı.

Caesar Octavianus'un Marcus Antonius hakkındaki suçlamaların görünürdeki ilk sebebi Kleopatra'ya verilen Roma topraklarıydı. Ancak Romalılar bağımlı krallıkları da imparatorluğun bir parçası olarak görüyorlar, bu nedenle ele geçirdikleri ülkeleri ya da mevcut eyaletlerin topraklarının bir parçasını onlara bağışlamayı bir kayıp olarak görmüyorlardı. Nitekim Iulius Caesar tarafından İ.Ö. 48 yılında Kıbrıs, Kleopatra'ya verilmişti. Roma halkı ve senatosu bu durumu daha önce yaşamıştı. Buna rağmen Caesar Octavianus'un Doğu topraklarını Kleopatra'ya hediye etmesiyle ilgili olarak Marcus Antonius hakkında yaptığı olumsuz propaganda işe yaradı. İ.Ö. 36 yılında Lepidus'un Triumvirlikten çekilerek sivil yaşamına dönmesiyle zaten bozulmuş olan Triumvirlik İ.Ö. 33 yılına kadar sözde kalmıştı¹⁰⁵. Nihayet İ.Ö. 2 Eylül 31 yılında Yunanistan'ın kuzeybatı kıyısında Actium denilen mevkiye patlak veren iç savaş (=Actium Savaşı) ile son buldu. Actium'da Marcus Antonius

¹⁰⁵Octavianus ile Marcus Antonius arasındaki sorunlar, Octavianus tarafından senatoya taşınmıştı. Marcus Antonius yaptığı savunmada Octavianus'un Sextus Pompeius'tan aldığı Sicilya'yı kendisi ile paylaşmadığını, Antonius tarafından ona gönderilen gemileri geri vermediğini ve bunları kendisi için saklamış olduğunu, görevinden uzaklaştırılan Aemilius Lepidus'un ordusunu, provincia'sını ve gelir kaynaklarını ele geçirdiğini ve son olarak da neredeyse bütün İtalya'yı kendi erleri arasında paylaştığını senatoya bildirmiştir. Octavianus'un bu iddialara karşılık şunları söyler; Aemilius Lepidus görevini kötüye kullanmıştı. Bu sebeple onu görevden uzaklaştırmıştı. Sicilya konusuna gelince, eğer Marcus Antonius Armenia'yı onunla paylaşırsa o da savaşarak aldığı yerleri onunla paylaşabilecekti. İtalya'daki hakkı konusunda ise Octavianus'un askerlerinin hak ettiğini söylemektedir. Bk. Plutarkhos, *Antonius*, 55.

ile Kleopatra'nın askerleri Octavianus'un askerleri ile karşı karşıya geldi. İ.Ö. 30'da Marcus Antonius ve Kleopatra'nın yenilgisi ve sonrasında iki sevgilinin intiharı ile sonuçlanan ünlü deniz savaşında, bizim için önemli olan Marcus Antonius'un Anadolu'da yapmış olduğu düzenlemelerde tayin ettiği kral ve krallıkların, Roma Cumhuriyet yönetiminin son iç savaşında da taraf olarak yerlerini almak zorunda kalmış olmalarıdır.

Marcus Antonius'un bahsini ettiğimiz Actium Deniz Savaşı'nda beş yüzü aşkın savaş gemisi vardı. Bunun yanında 100 bin yaya ve 12 bin atlı askere sahipti. Anadolu'da bulunan ve Marcus Antonius'a destek veren krallıklar ise şunlardı: Yukarı Kilikia Kralı Tarkondimotos, Kappadokia Kralı Arkhelaos, Paphlagonia Kralı Deiotarus Philadelphus, Kommegene Kralı Mithridates, Trakya Kralı Sasalas. Bu kralların hepsi şahsen savaşa katılıp onun yanında yer aldılar. Parth kralı da askeri birlik gönderdi. Marcus Antonius'un Anadolu'daki Roma topraklarının özellikle sorunlu bölgelerinde kendisine ve Roma'ya bağımlı ve sadık krallıklar haline getirme çalışmalarında ayrıcalıklı davrandığı iki kraldan biri olan Pontos kralı Polemo, ona önemli miktarda askeri güç gönderdi. Ancak Marcus Antonius tarafından en çok itibar edilen Galatia Kralı Amyntas bu savaş başladığında taraf değiştirerek Caesar Octavianus'un yanında yer aldı¹⁰⁶. Caesar Octavianus'un zaferi ile sonuçlanan savaş, Roma Cumhuriyet yönetiminin de sonunu beraberinde getirdi. İ.Ö. 27 yılında Augustus unvanını alacak olan Octavianus, Roma'nın ilk İmparatoru olarak 41 yıl Roma'nın tek lideri ve imparatoru oldu.

Sonuç

Roma Cumhuriyeti'nin Anadolu politikası, Anadolu'daki kentler ve krallarla ilk ilişkileri kurmuş olduğu İ.Ö. 3. Yüzyıl sonlarında başladı. Roma ordusu Anadolu'ya ilk kez İ.Ö. 190 yılında girdi ve o tarihten sonra Anadolu'daki ilk siyasal düzenlemeler Roma senatosunun çerçevesini belirlediği koşullar dahilinde İ.Ö. 189 yılında Romalı komutan Gn. Manlius ile Roma senatosunun görevlendirdiği 10 kişilik elçiler kurulu başkanlığında toplanan Apameia'daki (=Dinar) Barış konferansında yapıldı. Roma ilk kez bu tarihte Anadolu'daki kentler ve krallar ile ilgili egemenlik politikasını uyguladı. Magnesia Savaşı'nda Roma'nın yanında yer alan kent ve kralları ödüllendirdi. Bunun yanında düşmanını destekleyenleri cezalandırdı. Roma kentler ve krallar ile ilgili egemenlik üzerindeki politikasını ikinci kez İ.Ö. 172-168 yıllarında gerçekleşen III. Makedonya savaşından sonra uyguladı. Üçüncü uygulaması, İ.Ö. 133 yılında Aristonikos isyanından¹⁰⁷ sonra oldu ve

¹⁰⁶ Marcus Antonius'a Anadolu dışındaki Roma topraklarında hüküm süren krallıklardan da yardım gelmişti. Bu krallıklar: Libya Kralı Bocchus, Arabistan Kralı Malkhos, Yudaha kralı Herodes. Bk. Plutarkhos, *Antonius*, 61.

¹⁰⁷ Anadolu'daki Pergomon Kralı III. Attalos'un miras bırakacağı bir evladı yoktu ve bu kral İ.Ö. 133 yılında ölmeden önce krallığını miras olarak Roma Cumhuriyetine bıraktı. Böylelikle

bu isyan bastırıldıktan sonra Roma Anadolu'daki ilk eyaletini İ.Ö. 129'da kurdu ve böylece bu tarihten sonra Anadolu'daki egemenlik politikasına eyaletler de dahil oldu. Roma'nın sonraki yıllarda da uygulamaya devam ettiği bu politikasına Pompeius bir yenilik getirdi. Söz konusu yenilik "Kentleşme" politikasıydı. Pompeius'un kentleşme politikasında "Hellenistik" tarz model alınmıştı.

Makale konumuzu oluşturan Marcus Antonius'un Anadolu'da yapmış olduğu düzenlemelere bakıldığında, bu düzenlemelerin Roma'nın geleneksel politikasına aykırı olmadığı ya da bildik Roma politikasına yabancı olan düzenlemeler olmadığı görülmektedir. Zira Marcus Antonius, iç savaşta triumvirleri destekleyen kentleri ve kralları ödüllendirirken Iulius Caesar katili Cumhuriyetçilerin yanında yer alanları cezalandırdı. Triumvirlerin askerlerine yapacakları ödemeler dolayısıyla gerekli olan parayı temin etmek isteği, kentleri cezalandırırken onu daha acımasız yaptı. Bu anlamda diktatör Sulla'dan farklı değildi. Fakat kentlerden topladığı paraları amacına uygun harcamadı. Ayrıca onun tarafından ödüllendirilen kent ya da vergi muafiyeti tanınan kent sayısı çok azdı. Bunun da nedeni Antonius'un paraya olan acil ihtiyacıydı. Fakat onun tarafından ödüllendirilen veya cezalandırılan kentlerin hangileri olduğunu tek tek sayabilmemizi sağlayacak yeterli bilgi ve belge mevcut değildir. Doğu'da kalmış olduğu 10 yıl içerisinde yapmış olduğu siyasal düzenlemelerine bir bütün olarak bakıldığında ise en azından Pompeius tarafından İ.Ö. 64 yılında temeli atılmış bulunan, birisi kentleşme, ikincisi eyaletler, üçüncüsü bağımlı krallar olmak üzere üç temel unsur üzerine oturtulmuş bulunan Roma egemenlik politikasına bağlı kalınmadığı görülmektedir.

Marcus Antonius birisi İ.Ö. 40/39, diğeri İ.Ö. 37 yılında olmak üzere Anadolu'da yaptığı iki büyük siyasi düzenlemesinde hiç kent kurmadığı gibi Pompeius tarafından kurulan kentleri bağımlı krallara bağışladı. Yeni eyalet kurmadığı gibi mevcut Kilikia Eyaleti'nin sınırlarını da çok küçülttü. Pompeius, VI. Mithradates'in Pontos Krallığı'nı ortadan kaldırmıştı. Marcus Antonius ise VI. Mithradates'in torunu Dareios'u kral tayin ederek Pontos Krallığı'nı yeniden ihya etti. Pompeius Galat soylularının tümünün hükümdar konusunda olmasını istemediği için onlardan yalnızca birisini (Deiotaros) kral tayin ederken Marcus Antonius Galat kökenli soyluları kral tayin ederek onurlandırmada cömert davrandı. Bu arada Marcus Antonius'un Anadolu'nun siyasi yapısını oluşturan düzenlemeleri yaparken öne çıkardığı

Roma Cumhuriyeti'nin Anadolu'daki ilk eyaletinin kurulma aşaması başlamış oluyordu. Ancak II. Eumenes'in oğlu olduğunu iddia eden bir kişi söz konusu eyaletin kurulmasında sıkıntı yaşatmıştır. Aristonikos adlı bir kişi kendisinin Pergamon topraklarının varisi olduğunu iddia ederek Roma Cumhuriyeti'ne karşı direnişte bulunmuştur. Kaya 2005, 14-15.

bağımlı krallar tayin etme politikasında Parthlarla yapmayı planladığı savaşın önemli rolü olduğu kesindir. Amyntas'ın Galatia Kralı tayin edip, onun sınırlarını genişletirken dikkate aldığı önemli kriteri buydu. Fakat aynı kriter onun tarafından tayin edilen diğer bağımlı krallara konusunda geçerli değildir. Çoğunu kişisel dostluk ya da keyfiyet gereği tayin etti. Mısır kraliçesi Kleopatra ile oğullarına yaptığı toprak bağışlarının ve teveccühlerin ise siyasetle ilgisi yoktu. Kleopatra'ya duygusallığın ürünü olarak sunduğu cömertliğinin akılcı siyasetten uzak olduğu Actium Savaşı sürecinden izlenebilmektedir.

Bibliyografya

Appianus, *Bellum Civile*

Appianus, *Bellum Civile (Appian's Civil Wars)*, transl.by H.White). vols.I-IV. Loeb. London 1972.

Augustus, *Res Gestae*

Augustus, *Res Gestae Divi Augusti-* (text, translation, and commentary .transl.by A.E. Cooley). Cambridge 2009.

Augustus, *Res Gestae*

Augustus, *Monumentum Ancyranum-* Ankara Anıtı (çev. Ç. Dürüşken). Kabcacı Yayınları, İstanbul 2009.

BEAN 1995

G. E. BEAN, *İlkçağda Ege Bölgesi* (çev. İ. Delemen). Arion Yayınevi. İstanbul.

BOWERSOCK 1965

G. W. BOWERSOCK, *Augustus And The Grek World*. Oxford.

BROUGHTON 1968

T.R.S. BROUGHTON, *The Magistrates of The Roman Republic*. II. Clevent, Otho.

BROUGHTON 1971

T.R.S. BROUGHTON, *An Economic Survey of Ancient Rome. IV: Roman Asia Minor*. New York.

Caesar,

Caesar, *Bellum Civile* (=Civil Wars, transl.by A.G. Peskett). Loeb. London 2001.

Cicero,

Cicero, *Philippicae I.* (Philippicae Söylevleri I, çev. F.G. Özaktürk). Ötüken Yayınları. Ankara 1998.

DEBEVOISE 1968

N.C. DEBEVOISE, *A Political History of Parthia*, New York.

Dio

Cassius Dio, *Historia Romana* (Dio's Roman History, Eng. transl.by E. Cary). New York 1914.

Eutropius

Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae-* Roma Tarihinin Özeti. (çev. Ç. Menzilioğlu). Kabcacı Yayınları. İstanbul 2007.

Florus

Florus, Epitome of Roman History. (Eng. transl.by E.S. Forster). Cambridge 1945.

HÖLBL 2001

G. HÖLBL, *A History of Ptolemaic Empire*, (transl. T. Saavedra), London- New York.

Josephus, *Iudaikæ Arkhaiologia*

Flavius Joesephus, *Iudaikæ Arkhaiologia* (The Jewish War, transl. by G.A. Williamson). Penguen Classics. New York 1969.

Justinus

Justinus, Cornelius Nepos and Eutropius (transl. by J.S.Watson) London 1853.

JONES 1971

A.H. JONES, *The Cities of the Eastern Roma Provinces.* Oxford 1971.

KAYA 1998

M. A. KAYA, “ Anadolu’da Roma Egemenliği ve Pompeius’un Siyasal Düzenlemeleri”. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XIII (1998), 163-173.

KAYA 2004

M. A. KAYA, “Romalılar, Parthlar ve Armenia Krallığı (İ.Ö.96-İ.S. 4)”. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XIX/1 (2004), 73-86.

KAYA 2005

M. A. KAYA, *Anadolu’daki Galatlar ve Galatya Tarihi.* İlya Yayınları, İzmir.

KURT 2009

M. KURT, “Roma Cumhuriyet Yönetiminde Kilikya Bölgesi ve Yerel Güçler”. *Afyonkocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XI/ 1 (2009), 115-139.

KURT 2011

M. KURT, “M.Ö. I. Yüzyıl Roma-Parth İlişkilerinin Kilikya Eyaleti’ndeki Yansımaları”, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, II/ 2 (2011). 1-14.

LEVICK 1967

B. LEVICK, *Roman Colonies in Southern Aisa Minor.* Oxford.

Livius, *Periocae*

Livius, *Periocae* (Livy’s Summaries-From the Founding of the city). (Loeb). London 1952.

MAGIE 1950

D. MAGIE, *Roman Rule in Asia Minor to the End of Third Century after Christ*, Princeton.

MITCHELL 1993

S. Mitchell, *Anatolia. Land, Men, and Gods in Asia Minor*, I. Oxford.

MITFORD 1980

T.B. MITFORD, "Roman Rough Cilicia". Şurada: *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt II/ 7.9* (1980), 1230-61.

Plutarkhos,

Plutarkhos, *Marcus Antonius* (çev. M. Özaktürk). Türk Tarih Kurumu yayınları. Ankara 1992.

Plutarkhos,

Bioi Paralleloi. (Plurach's Lives, transl. by B. Perin). Loeb. London 1932,1961,1967.

SAYAR 1999

M. H. SAYAR, "Antik Kilikya'da Şehirleşme". XII. *Türk Tarih Kongresine Sunulan Bildiriler* 12-16 Eylül 1994 (Ankara 1999), I, 193-216.

Strabon, *Geographika*

Strabon, *Geographika* (Coğrafya XII-XIII-XIV çev. A. Pekman) İstanbul 2000.

Strabon, *Geographika*

Strabon, *Geographika*. (The Geography of Strabo, transl. by H.L. Jones). Loeb. London.1960.

Suetonius,

Suetonius, *Oniki Caesarın Yaşamı* (çev. F. Telatar-G. Özaktürk). TTK Yayınları. Ankara 2008.

Tacitus, *Annales*

Tacitus, *Annales* (transl.by A.J. Woodman). Cambridge 2004.

Tacitus, *Historiae*

Tacitus, *Historiae* (The Histories, transl.by. K. Wellesley) Penguin Classics. London 1976.

Velleius Paterculus

Velleius Paterculus, *Historia Romana* (transl. by J.S.Watson). New York 1888.

